

KHÁI QUÁT TƯ TƯỞNG VÀ PHONG TRÀO TIÊU BIỂU CỦA MỘT SỐ TRÀO LƯU ISLAM GIÁO

Tóm tắt: Các tài liệu hiện nay đều coi Islam giáo là “điểm nóng” trong nghiên cứu. Mọi nguồn cơn và sự lan tỏa của sức “nóng” Islam giáo thể hiện rõ nét nhất khi nó tham dự vào nền chính trị - xã hội của các quốc gia và của toàn cầu, nhất là với những sự kiện liên quan đến Islam giáo ở Trung Cận Đông trong thời gian gần đây. Chính vì vậy, nghiên cứu về Islam giáo và chủ nghĩa Islam giáo khiến cho các nhà hoạch định chính sách, nhà quản lý, nhà chính trị Phương Tây tốn nhiều công sức hơn là bản thân những người Muslim nghiên cứu về tôn giáo của họ. Bài viết cố gắng khái quát những nhà tư tưởng hàng đầu của một số trào lưu Islam giáo để có thể lý giải phần nào sự nổi lên hiện nay của các trào lưu mang tên Islam giáo.

Từ khóa: Chính trị, chính thống, cực đoan, IS, Islam giáo, trào lưu.

1. Dẫn nhập

Toàn bộ đời sống của cộng đồng Islam giáo trên thế giới nói chung từ tôn giáo, kinh tế, chính trị, pháp luật đến cưới hỏi, tang ma,... đều được thể hiện tập trung ở Kinh Qur'an, Shariah, Sunnah và Hadith. Ở góc độ diễn giải thần học, đã có nhiều trường phái và học giả giải thích Kinh Qur'an và Sunnah khác nhau. Do không có tổ chức giáo hội thống nhất và hàng tăng lữ, giáo phẩm, nên những nhà giáo luật học lỗi lạc của Islam đã đi đến thống nhất đưa ra bốn nguồn tham chiếu (Fiqh¹) để tạo nên luật Islam giáo. Tuy nhiên, khi xã hội Islam giáo rơi vào trạng thái khủng hoảng ở giai đoạn cuối thế kỷ XIX, đầu thế kỷ XX, thì việc kêu gọi một sự thống nhất trong cộng đồng (Ummah) để đạt mục tiêu chung là điều không hề dễ dàng.

Hơn nữa, theo truyền thống, mỗi tín đồ đều có quyền tự diễn giải Kinh Qur'an, hoặc có quyền nghe theo bất kỳ giải thích nào họ cho là đúng đắn. Vì vậy, một số học giả Islam giáo cực đoan đã lợi dụng điều đó để

* TS., Khoa Lý luận Chính trị, Đại học Giao thông Vận tải.

giải thích sai lạc với tinh thần của giáo lý Islam giáo. Đây chính là một nguyên nhân dẫn tới trạng thái hỗn độn của đời sống tôn giáo Islam giáo hiện nay.

Các nhà sáng lập ra các trào lưu Islam giáo chỉ căn cứ vào Kinh Qur'an, bám sát những lời của Allah mà không đặt nó trong hoàn cảnh cụ thể để giải thích. Hơn nữa, họ cũng chỉ trích dẫn những nội dung nào mà họ muốn hoặc liên quan đến động cơ của họ. Từ những nhà tư tưởng có ảnh hưởng hàng đầu đến các trào lưu Islam giáo cho đến một số học giả Muslim và không Muslim đều mắc phải lỗi diễn giải thần học này.

Vì vậy, xuất phát điểm của các trào lưu Islam giáo ở góc độ thần học là niềm tin vào Allah là Tuyệt đối và Tối cao; Muhammad là Nhà Tiên tri của Ngài. Từ điểm tham chiếu duy nhất nhưng phổ quát đó (trên phương diện giáo lý Islam), các trào lưu theo chủ nghĩa Islam giáo (Islamism) mong muốn (nỗ lực) xây dựng một xã hội mà trong đó, mỗi tín đồ cũng là một chiến binh. Với mục tiêu làm Allah hài lòng, các trào lưu theo chủ nghĩa Islam giáo đã chuyển hóa niềm tin ấy thành ý thức hệ: đó là thu tóm quyền lực nhà nước, coi Islam giáo là phương cách xây dựng Thiên đường trên Trái Đất². Xét trong bối cảnh toàn cầu hóa, tư tưởng này của chủ nghĩa Islam giáo là phản ứng chống lại hiện đại hóa, thể tục hóa.

Như vậy, tôn giáo Islam đã bị lợi dụng để làm trụ đỡ cho những tham vọng đầy toan tính của chủ nghĩa Islam giáo. Điều này cũng cho thấy, những động cơ và phương tiện của các trào lưu Islam giáo không được chỉ đạo bởi những câu Kinh, giáo lý, giáo luật của Islam, mà ngược lại, tôn giáo (Islam giáo) đã bị lợi dụng cho mục đích chính trị. Bởi vì, nếu không có trụ đỡ tôn giáo như vậy, những âm mưu, thủ đoạn của chủ nghĩa Islam giáo trong hiện thực sẽ không thể có cơ hội tung tác.

Nguồn gốc triết học của các trào lưu theo chủ nghĩa Islam giáo chủ yếu là kết quả của nỗ lực có ý thức làm hồi sinh và khẳng định lại giá trị của lý thuyết Islam trong thế giới hiện đại. Trên phương diện triết học, sự xuất hiện của các trào lưu Islam giáo là kết quả của sự lo sợ về “căn tính Islam” (Islamic religious identity) sẽ bị mai một, hay bị lai ghép bởi một văn hóa, tôn giáo khác³. Vì vậy, trở về với những nguyên tắc căn bản trong truyền thống của Islam giáo là sự kháng cự với hiện đại hóa và thể tục hóa.

Nếu như nguồn tài liệu của giới học thuật và chính trị gia Phương Tây và người Muslim ôn hòa nghiên cứu về Islamism khá đồ sộ, thì tài liệu

của chính những người trong cuộc “tuyên xưng” về sứ mệnh của họ lại không nhiều. Nếu có thì chủ yếu bằng tiếng Arab, và phạm vi phát tán chỉ trên *mảnh đất của Allah*, khu vực Trung Đông.

Đây là một trong những khó khăn cho những học giả muốn tiếp cận chủ nghĩa Islam nói chung, các trào lưu Islam nói riêng trên lĩnh vực tư tưởng và các học thuyết cơ bản.

2. Các nhà sáng lập và các trào lưu cơ bản của chủ nghĩa Islam giáo

2.1. Muhammad Ibn Abd-al-Wahhab (1702 - 1792) là nhân vật có ảnh hưởng mạnh mẽ nhất đến sự khuếch trương tư tưởng của phái Wahhabi (đây là một khuynh hướng Islam giáo cực đoan). Tư tưởng chủ đạo của tổ chức này là: quay trở lại các nguyên lý cơ bản của Islam và giải thích Thánh Kinh Qur'an theo nghĩa đen.

Tác phẩm nổi tiếng nhất của ông và cũng đã được dịch sang Anh ngữ là cuốn “Kitab al-Tawhid” (The Book of the Unity of God - Sách về tính Duy nhất của Allah)⁴ được coi như phương tiện hướng dẫn cho hàng triệu người (Muslim) trên thế giới, bằng cách đưa họ ra khỏi bóng tối của tôn giáo đa thần hay dị giáo.

Cuốn sách gồm 67 chương chủ yếu là thông qua trích dẫn Kinh Qur'an và Sunnah để minh chứng cho Ngôi vị Độc Tôn của Allah, rằng không ai được ví ngang hàng với Ngài; Ngài đã tạo ra các tầng Trời và Trái Đất; con người cũng được Ngài gửi xuống, để thờ phụng Duy nhất Ngài. Vì vậy, chỉ cần tuyên xưng: Ngài là Duy Nhất, Đấng Tối cao, Vĩnh Hằng, không có ai khác ngoài Ngài, tức là tín đồ đó đang đi *đúng đường*⁵.

Toàn bộ 67 chương của cuốn sách chỉ nhằm mục đích khẳng định tính nhất thần của Islam giáo một cách nghiêm ngặt nhất. Vì thế, Wahhab cũng đưa ra hai con đường: *chính đạo* và *lạc đạo*. Để đi đúng đường mà Allah đã chỉ, theo ông, từ tư tưởng đến hành động hiện thực phải tuyệt đối tuân theo các chỉ dẫn; khi đó, con người đã làm hài lòng Allah, và phần thưởng là được bước vào Thiên đường. Ngược lại, nếu xúc phạm hay đi ngược lại với Ý Chỉ của Allah, tất cả sẽ phải đón nhận cái chết. Bởi họ chính là những kẻ đã lạc đạo, đa thần giáo, tội lỗi và bất tin⁶.

Học thuyết này được đánh giá cao bởi những tín đồ cực đoan, bảo thủ và nhất là sức mạnh của nó lại được gia tăng khi “kết hôn” với Arab Saudi quyền lực và học thuyết Salafi, đã làm nên diện mạo của một Arab cuồng tín, bảo thủ và cực đoan⁷.

Lý do căn bản nhất cho sự cực đoan, bảo thủ của học thuyết cũng như trường phái này đó là, chỉ dựa vào tính tuyệt đối của Kinh Qur'an và Sunnah. Theo họ, Allah là tuyệt đối, tối cao, là chân lý và Nhà Tiên tri là tấm gương mẫu mực cho sự thi hành những chỉ dụ của Allah nên chỉ căn cứ vào hai nguồn trên là đủ.

Vì vậy, Wahhab đã trích nguyên văn những câu trong Kinh Qur'an và Sunnah theo mục đích của ông mà không căn cứ vào bốn nguyên tắc của *Fiqh*. Wahhab đã bỏ qua hai nguồn sau hết sức quan trọng, quyết định vận mệnh của Islam giáo. Ông chỉ trích dẫn những tư tưởng về Thượng và Phật, về sức mạnh của sự thờ phụng Duy nhất Allah và việc trừng phạt kẻ vô đạo, lạc đạo, trong hoàn cảnh xã hội Islam không còn như thời kỳ của Nhà Tiên tri.

Ban đầu, Wahhabi là một phong trào phục hưng, về sau Wahhab chủ trương dùng phong trào này để thanh tẩy những gì không phải là Islam giáo. Căn cứ vào đó, Wahhabi cho rằng, Islam giáo không cần phải đổi mới mà vẫn thích ứng được với hiện đại. Từ đây, tổ chức này đã *tự phân định ra tà đạo và chính đạo*. Theo họ, những ai không theo tư tưởng của Wahhabi là tà đạo, dù đó là người Muslim hay người ngoài Muslim. Với những luật lệ hà khắc, tàn bạo họ đã gây ra bao đau thương, mất mát cho cộng đồng Islam giáo và ngoài Islam giáo. Sau này, được chính quyền Arab Saudi tài trợ, Wahhabi càng có cơ hội thống trị và phát tán tư tưởng bảo thủ, cực đoan của nó ra khắp nơi.

Niềm tin của Wahhabi căn cứ vào thuyết Duy nhất của Allah và Hadith của thời kỳ đầu (những Hadith về sau không được họ sử dụng và chấp nhận), mà họ cho là phù hợp với Wahhabi. Trong các phong trào, tổ chức đương thời, tư tưởng của Wahhabi mang tính cực đoan và bảo thủ hơn cả. Họ không chấp nhận lòng khoan dung, như việc chấp nhận một tôn giáo khác ngoài Islam cùng chung sống. Họ áp đặt niềm tin của mình với người trong và ngoài đạo Islam bằng bạo lực.

2.2. Jamal Al- Din al - Afghani (1838 - 1897) là nhân vật thứ hai có ảnh hưởng mạnh mẽ tới sự hình thành chủ nghĩa Islam chính thống.

Tác phẩm đầu tiên của Jamal Al- Din al - Afghani là *Al-Radd ala al-Dahriyyi*, được chuyển ngữ sang tiếng Anh là *Refutation of the Materialists* (Bác bỏ người theo thuyết duy vật). Trong đó, ông chỉ trích gay gắt các nhà khoa học và cho rằng, thuyết duy vật sẽ phá hủy nền văn minh của con người. Đặc biệt, ông phê bình thuyết tiến hóa của Darwin

với luận điểm đưa ra, không thể có một vũ trụ tự điều tiết các hoạt động của nó mà không có một ý chí tối cao thông minh hơn nó sắp đặt việc đó.

Nói tiếp theo mạch đó, ông cho rằng, thuyết duy vật sẽ làm suy yếu nền tảng của xã hội của con người. Bởi vì thuyết duy vật sẽ bác bỏ sáu cột trụ của tôn giáo, của đời sống tâm linh con người⁸. Mà những cột trụ tôn giáo này chính là nền tảng của văn minh vật chất và văn minh tinh thần của con người. Theo ông, để tránh sự hủy diệt đó xảy ra, cần phải loại bỏ học thuyết duy vật và Islam giáo là con đường duy nhất để cứu rỗi cho nhân loại. Ông so sánh Islam giáo với các tôn giáo khác trên thế giới và khẳng định rằng, nhờ những ưu thế đã có trong lịch sử, Islam giáo là tôn giáo duy nhất hoàn toàn có thể đối phó với những thách thức của thế giới hiện đại.

Afghani lập luận như sau về tình trạng hiện thực của Islam giáo: tại sao thế giới Islam giáo hôm nay rơi vào tình trạng đáng buồn như vậy? Ông chỉ ra rằng, nếu họ “thực sự” là người Islam giáo, họ sẽ không như vậy. Bởi vì, Allah sẽ không thay đổi trạng thái của ai đó, chừng nào họ tự thay đổi từ chính bên trong bản thân họ⁹. Luận điểm này của Afghani được coi là dấu ấn mạnh mẽ của chủ nghĩa Islam hiện đại. Chính vì những lời hiệu triệu như vậy, Afghani đã đặt nền móng cho việc cải cách nội bộ thế giới Muslim và chống lại thống trị của thực dân Phương Tây cuối thế kỷ XIX đầu thế kỷ XX.

Lý thuyết quan trọng nhất của Afghani và là điểm tham chiếu trên phương diện thần học và chính trị của chủ nghĩa Islam giáo là lý thuyết về Chủ nghĩa liên Islam (Pan - Islamism) hay “Muslim Unity” (Thống nhất người Islam giáo) để chống lại thực dân Phương Tây. Theo ông, để tăng cường sức mạnh cho Islam giáo và ngăn chặn thực dân, thì chủ nghĩa truyền thống Islam giáo chính là sức mạnh đoàn kết của cộng đồng Muslim. Trong học thuyết của mình, ông nhấn mạnh sự tương thích giữa Islam giáo và thần học tạo nên sự tương thích giữa niềm tin và chính trị Islam¹⁰.

Những tư tưởng của Afghani ở một phương diện nhất định phản ánh sự mâu thuẫn giữa lý tưởng và hiện thực. Xét đến cùng, đó không chỉ là sự phản kháng mạnh mẽ của tiếng nói của dân tộc bị áp bức, mà còn là sự thất vọng và chối bỏ hiện đại hóa, thể tục hóa theo mô hình của phương Tây. Vì thế, con đường mà Afghani lựa chọn cho cộng đồng Muslim là cần phải quay trở lại với những nguyên tắc của Islam thời kỳ đầu và tạo ra một cộng đồng Ummah thống nhất.

Jamal-al-Din al-Afghani cùng với Muhammad Abduh (1849 - 1905) và Muhammad Rashid Rida (1865 -1935), sau họ là Muhammad Nasiruddin al Albani (1914 - 1998), Muhammad ibn al Uthaymeen (1925 - 2001), Abd al-Aziz ibn Abd Allah ibn Baaz (1910- 1999) là những học giả nổi tiếng của phong trào *Salafi*. Ý tưởng chủ đạo của họ là tạo ra một xã hội thực sự Islam giáo theo luật Shariah và từ chối xã hội thế tục - cái mà họ tin rằng đang đi chệch hướng khỏi Islam giáo. Trào lưu *Salafi* cũng nhấn mạnh sự phục hồi của các chế độ Caliphate. Vì vậy, *Salafi* là phong trào nổi lên nhằm phản ứng với những ảnh hưởng của Phương Tây.

Không những thế, *Salafi* còn là phong trào chống lại sự đổi mới trong tôn giáo và bảo vệ quan điểm thần học ở mức bảo thủ nghiêm ngặt nhất. Phong trào này không chấp nhận sự diễn giải về Kinh Qur'an và Sunnah, trong khi sự tranh luận (Kalam¹¹) và suy diễn cá nhân được xem là truyền thống trong Islam giáo. Với họ, chỉ có thể là tuân thủ và tôn thờ Allah một cách tuyệt đối, tối cao; suy diễn hay tranh luận là sản phẩm của Phương Tây, nó sẽ dẫn đến sự đổi mới, vì thế điều này không phù hợp với Islam.

Trào lưu này kêu gọi các tín đồ trở về sự nguyên thủy và căn bản của Islam giáo - tức là đi theo gương của vị Thiên sứ Muhammad. “Về nội dung và hình thức, *Salafi* giống như Wahhabi, ngoại trừ Wahhabi rất cổ chấp và không tha thứ đối với những kẻ có tư tưởng khác với họ”¹².

Chủ nghĩa *Salafi* được sinh ra có nguồn gốc từ các trào lưu xã hội, mong muốn gạt hái được thành công hơn là bảo tồn, bảo vệ các giá trị truyền thống. Do đó, một thời gian sau, nhóm này bộc lộ tính cải lương, ba phải của nó trong các vấn đề xã hội.

Cuối cùng, Wahhabi và *Salafi* tìm đến nhau, hợp nhất lại trong cùng một mục tiêu: tham vọng quyền lực trong thế giới Islam giáo.

Điều này đã khiến cho nội bộ thế giới Islam vốn đã, đang trải qua cơn khủng hoảng kéo dài, nay thêm phần hỗn loạn, rối ren. Do Wahhabi tự bản thân nó không thể đi sâu vào đời sống xã hội do chủ trương và cách thức cứng nhắc, bạo động, hẹp hòi. Vì vậy, rất nhanh chóng, nó bén rễ với *Salafi* để tạo nên một sự kết hợp không thể tốt hơn, nhanh chóng lan rộng trong xã hội, đặc biệt, thêm sự hậu thuẫn có toan tính của chính quyền Arab Saudi, bộ ba quyền lực đó đang làm mưa làm gió trên các vùng đất Islam.

2.3. Hassan al - Banna (1906 - 1949), người sáng lập phong trào Anh em Islam giáo (*Muslim Brotherhood*) vào năm 1928. Đây được cho là tổ

chức đầu tiên, lớn nhất và có ảnh hưởng nhất đến các tổ chức tôn giáo, chính trị Islam giáo và là tổ chức chính trị đối lập lớn nhất tại nhiều quốc gia Arab. Tổ chức này như Chủ nghĩa liên Islam giáo, gồm các phong trào tôn giáo, chính trị và phong trào xã hội. Quan điểm cơ bản của phong trào Anh em Islam giáo là: lấy Kinh Qur'an và Sunnah làm điểm tham chiếu duy nhất để tổ chức cuộc sống của các gia đình, cá nhân và xã hội Islam giáo. Phong trào này phản đối việc sử dụng bạo lực, thánh chiến và theo đuổi các cuộc bầu cử và các tính năng khác của nền dân chủ (mặc dù trong phong trào đã có thành viên tham gia vào vụ ám sát đối thủ chính trị, như vụ ám sát thủ tướng Ai Cập Pasha). Do vậy, hướng đi của phong trào được rất nhiều người trong thế giới Islam ủng hộ¹³.

Khởi đầu, tổ chức *Anh em Islam giáo* vốn là một phong trào, mà không phải là một đảng phái chính trị. Với tư cách là một phong trào tôn giáo xã hội, *Anh em Islam giáo* tổ chức rao giảng Islam giáo, dạy chữ, thiết lập các bệnh viện và thậm chí còn mở ra các doanh nghiệp thương mại.

Nhưng sau này, một bộ phận thành viên của nó đã tách ra và tạo dựng nên các đảng chính trị ở một số nước, chẳng hạn như Mặt trận Hành động Islam giáo ở Jordan, ở Ai cập, và tổ chức Hamas ở dải Gaza và Bờ Tây sông Jodan. Và khi đó, cương lĩnh chính trị của họ đã phát triển theo đường hướng hoàn toàn ngược lại so với thời kỳ còn là phong trào.

Hassan al - Banna nổi tiếng bởi tác phẩm *Epitre aux Jeunes par Hasan Al- Banna*, được dịch sang Anh ngữ là *Letter to the Young*. So với các học thuyết đương thời hay trước đó, tư tưởng của Banna thuần hơn cả (xét trên phương diện sử dụng bạo lực hay không). Với mong muốn một thế giới tốt đẹp hơn tình trạng hiện tại, trong bức thư này thể hiện rõ lập trường, quan điểm và tôn chỉ của tổ chức này: Allah là mục tiêu của chúng tôi; Nhà Tiên Tri của Allah là hướng dẫn của chúng tôi; Kinh Qur'an là hiến pháp của chúng tôi; Thánh chiến (Jihad) là phương pháp của chúng tôi; Chết trên con đường của Allah là mong muốn cuối cùng của chúng tôi¹⁴.

Theo Banna, đó là mục tiêu, lý tưởng của mỗi cá nhân, sẽ chi phối hành động của họ. Mục tiêu cao quý nhất chỉ có thể tìm thấy trong Islam giáo, tôn giáo đã gột rửa các linh hồn, làm sạch chúng và khiến cho nó trở nên hoàn hảo, khi mọi hành động và tâm thức họ đều hướng đến Allah.

2.4. Sayed Abul Ala Maududi (1903 - 1979) là học giả có một số lượng khổng lồ những nghiên cứu về Islam giáo. Ông là nhân vật quan trọng hàng đầu thế kỷ XX, trong sự hồi sinh Islam giáo ở Ấn Độ và sau đó là Pakistan. Maududi sáng lập *Jamaat - e - Islami* năm 1941. Ông tin rằng, xã hội không thể là Islam giáo nếu không có Shariah và yêu cầu thành lập một nhà nước Islam giáo (*Islamic State*), bởi vì xã hội hiện tại đã bị thoái hóa, ngu muội như thời kỳ tiền Islam giáo (ông có cùng tư tưởng với Sayyid Qutb). Theo ông, nhà nước Islam giáo ấy phải là một nhà nước dân chủ dựa trên các nguyên tắc: giao ước của Allah, cuộc đời của Tiên tri và chế độ Caliphate¹⁵.

Quan điểm của Maududi không thiên về bạo động, nhưng ông chủ trương xây dựng một phong trào rộng lớn tại Pakistan, nhằm kêu gọi quần chúng thực hiện cuộc cách mạng lật đổ chính quyền và nắm chính quyền. Tuy nhiên, việc Maududi kêu gọi tiến hành cách mạng xã hội để lập ra một chính quyền mới là ý tưởng từ Phương Tây chứ không hoàn toàn mang màu sắc của Islam.

Với hai trong số những cuốn sách tiêu biểu của ông là *Towards Understanding Islam* và *Jihad in Islam* đã phần nào thấy rõ được quan điểm bảo thủ, cực đoan của tổ chức này. Ông cho rằng, vì những người ngoại đạo hiểu Islam giáo là một tôn giáo và người Muslim là một quốc gia thì họ đã lẫn lộn các khái niệm. Trong thực tế, Islam giáo không chỉ là một tôn giáo, mà còn là một tư tưởng cách mạng và một chương trình để thay đổi trật tự xã hội và toàn thế giới theo nguyên lý của riêng nó¹⁶.

Trong *Towards Understanding Islam*, Maududi khẳng định, tất cả mọi thứ trong vũ trụ đều là Islam giáo và tuân theo Allah bằng việc quy phục theo luật của Ngài. Nhưng nếu ngược lại, tức là hoài nghi Allah, thì đó chính là những kẻ ngoại đạo, độc tài, nổi loạn, bất tuân, phản bội. Khi đó, Thánh chiến sẽ được sử dụng vì mục đích cao đẹp là hướng tới Allah, vì Allah¹⁷.

Ông khẳng định, Islam giáo là tôn giáo tự nhiên của con người. Dù ở mọi thời đại, mọi quốc gia, mọi không gian, thời gian, và trong con tim của mỗi người, họ đều là người Islam.

2.5. Sayyid Qutb (1906 - 1966) là thành viên nhóm *Anh em Islam giáo Ai Cập (Ikhwan Islamiyya)* được coi là cha đẻ và là nhà dẫn dắt tinh thần cho các chiến binh thánh chiến hiện đại kiểu như Osama Bin Laden.

S. Qutb cho rằng, tình trạng của cộng đồng Islam giáo là vô thần (đen

tối như thời kỳ tiền Islam giáo). Để loại bỏ nó, phải thiết lập luật Islam giáo - Shariah, đồng thời phải ngăn ngừa cả những tư tưởng tàn bạo và tham nhũng như chủ nghĩa dân tộc, chủ nghĩa thế tục¹⁸. Người Islam phải tham gia vào hai công việc sau: rao giảng Islam giáo một cách hòa bình và cũng có thể tiến hành thánh chiến để loại bỏ những cấu trúc quyền lực của vô thần, không chỉ trên mảnh đất của Islam mà còn trên toàn thế giới.

Tuy nhiên, cả đời Sayyid Qutb lại sống như một người ôn hòa và để lại nhiều nghiên cứu có giá trị về Islam giáo. Ông bị chính quyền Tổng thống Nasser ở Ai Cập kết án tử hình vì tư tưởng chứ không phải sự bạo động mà ông thi hành. Cái chết của ông được nhiều người Muslim xem như hành động tử vì đạo¹⁹.

Sayyid Qutb có tác phẩm nổi tiếng *Ma'alim fi al-Tariq*, được chuyển ngữ là *Milestones* (1964). Tác phẩm gồm 13 chương bình luận về Kinh Qur'an, được xem như có ảnh hưởng nhất đối với những người theo chủ nghĩa Islam giáo. Trong đó, S. Qutb đưa ra những "Cột mốc" để hướng dẫn sự ra đời của trào lưu Islam giáo hiện đại.

Theo ông, cộng đồng Islam giáo ngày nay đã bị tan rã, do tình trạng thiếu hiểu biết các Chỉ dẫn của Allah²⁰, bởi người Islam giáo đã không thực hiện luật của Allah và Shariah²¹. Bởi Shariah không chỉ quan trọng mà còn là thuộc tính xác định của người Islam giáo²². Do đó, cần thiết phải thiết lập lại Thiên luật trên Trái Đất. Khi đó, nó sẽ mang lại phước lành, sự hài hòa trong đời sống các cá nhân²³. Đối với những kẻ ngoại đạo, theo Sayyid Qutb, phải được giảng dạy dần dần; và nếu cần thiết, Jihad không chỉ là bảo vệ mà còn là tấn công²⁴, để mục tiêu cuối cùng của nó phải được thực hiện: Islam giáo là tôn giáo bao trùm toàn thể Trái Đất, toàn thể nhân loại²⁵.

Có thể nói, S. Qutb là người cung cấp một cách mạch lạc lý thuyết chính trị của chủ nghĩa Islam giáo như một hệ thống triết học. Theo đó, ông cho rằng, ngay từ buổi bình minh của lịch sử loài người đã là một chiến trường giữa niềm tin và không tin, giữa đúng và sai, giữa niềm tin tôn giáo và tôn thờ ngẫu tượng.

Vì thế, hệ thống tư tưởng nào khác với Islam giáo đều là ngoại giáo (*Jahiliyya*), chung cho cả thời xưa và hiện nay. Theo Sayyid Qutb, "ngoại giáo" được coi là bất cứ nơi nào trái tim của ai đó không có một học thuyết thần linh chi phối suy nghĩ của họ và để pháp luật quy định cuộc sống của họ.

S. Qutb cho rằng, cộng đồng Islam giáo đã bị “tuyệt chủng” trong vài thế kỷ trở lại đây và đang trở lại tình trạng như thời kỳ tiền Islam, khi đó xã hội không có chỉ dẫn của Allah. Bởi vì, những người tự gọi mình là Muslim không thực hiện Luật của Allah cũng như Shariah²⁶. Shariah không chỉ là giáo luật, mà nó còn là con đường, phương cách sống để *Trình* trước Allah; đó là bộ luật của Thiên Chúa, vì vậy sẽ được coi như quy luật tự nhiên, đem lại sự hài hòa cho cuộc sống của con người và nhân loại.

Theo ông, bản chất tự nhiên của con người là tôn giáo, vì vậy, vô thần là một lầm lạc. Theo đó, trong lịch sử xã hội loài người chỉ có hai phương pháp tổ chức cuộc sống; một là theo những “tiết lộ” của Allah, Ngài là Đấng Tuyệt Đối, Tối Cao, Vĩnh Hằng, là Chúa Tể có chủ quyền Duy Nhất, là nguồn gốc của pháp luật, và ai đó từ chối Allah với địa vị Chúa Tể của vũ trụ thì người này là kẻ ngoại đạo, hoặc có thể là một chế độ độc tài, chủ nghĩa tư bản hay chính trị thần quyền.

S. Qutb cho rằng, toàn bộ lịch sử nhân loại và đời sống con người là sự tuân và trình theo ý muốn của Thiên Chúa. Giờ đây, tại sao các xã hội Islam lại rơi vào tình trạng hỗn loạn như thời kỳ tiền Islam? Phải chăng họ đã làm sai ý chỉ của Thiên Chúa? Phải chăng những kẻ mà người Islam cho là ngoại đạo kia đang làm nhơ bẩn vùng đất linh thiêng của Thiên Chúa đặc ân cho con cháu của Ngài? Do vậy, theo quan điểm của S. Qutb, tất cả những gì không theo Islam giáo sẽ chỉ là *Jahiliyya*, là tội lỗi, thối nát và sự tồn tại của nó ở bất cứ nơi nào cũng không thể chấp nhận được, dù là một nửa Islam, một nửa *Jahiliyya*²⁷. Theo tinh thần đó, ông tuyên bố: sự pha trộn và cùng tồn tại của sự thật và dối trá là không thể; và *chúng tôi sẽ không bao giờ thay đổi giá trị và các khái niệm, dù là nhiều hay ít*²⁸.

S. Qutb cho rằng, Jihad không có nghĩa đơn thuần là để tự vệ, nó còn phải được dùng để tấn công và mục tiêu của nó là Islam giáo phải được thực hiện trên toàn trái đất, đến toàn thể nhân loại. Với tác phẩm *Ma'alim fi al-Tariq* (Những chặng đường/Cột mốc), S. Qutb đã tạo nên một sự hồi sinh Islam giáo mạnh mẽ. Ông được ca ngợi là nhà tư tưởng vĩ đại nhất của tư tưởng Islam giáo hiện đại và so sánh với nhà chính trị, triết gia Phương Tây, John Locke.

Tuy nhiên, *Ma'alim fi al-Tariq* cũng bị chỉ trích bởi chính những người theo Muslim và cả không Muslim, rằng nó đưa lại xung đột nội bộ

Islam giáo và là nguồn gốc của chủ nghĩa khủng bố Islam giáo trong những năm gần đây. Bởi vì nếu S. Qutb cho rằng bản chất con người là tôn giáo (ở đây là Islam giáo) thì Qutb đã vô tình phủ nhận những thuộc tính khác của con người, hoặc ông đem gộp lại trong một thuộc tính tôn giáo. Con người của ông và của mọi tôn giáo khác cũng như Islam giáo là con người không chỉ thuộc về Thượng đế, mà còn là sản phẩm của thời đại, của lịch sử và của các quan hệ xã hội khác.

Thứ nữa, khi khẳng định Allah là tuyệt đối, nằm ngoài hiểu biết của con người, và Allah là nguồn gốc của mọi sáng tạo, con người chỉ có thể hoặc thừa nhận, hoặc phủ nhận Allah thì cũng có nghĩa phủ nhận mọi quyền tự do và quyền được lựa chọn của con người, và điều đó chính là nguyên nhân dễ hiểu vì sao học thuyết này lại bị chỉ trích như vậy.

3. Kết luận

Hiện nay, những vấn đề đặt ra cho Islam giáo nói chung, chủ nghĩa Islam giáo nói riêng cũng là những vấn đề liên quan đến hòa bình và ổn định của thế giới. Những nghiên cứu về khủng bố, xung đột và bạo lực leo thang ở khu vực Trung Đông và các quốc gia theo Islam giáo đã cho thấy sức *nóng* của tôn giáo nhất thần này và vai trò của nó trong việc xác lập sự ổn định, hòa bình và thịnh vượng chung cho cộng đồng thế giới.

Người Muslim hôm nay đang đứng ở ngã ba đường của sự phát triển, giữa quá khứ và tương lai, giữa truyền thống và hiện đại, giữa bảo thủ và dân chủ, thế tục. Lựa chọn như thế nào sẽ quyết định đến diện mạo và linh hồn của thế giới Islam giáo. Và vì thế, đó là sự xung đột trong lòng thế giới Islam giáo, trong nội bộ của một nền văn minh chứ không phải giữa các nền văn minh.

Trong hiện thực, chủ nghĩa Islam giáo có những khuynh hướng, tổ chức và phương pháp không thống nhất. Chủ nghĩa Islam giáo gồm những trào lưu cơ bản sau: Liên đoàn Islam Ấn Độ, Anh em Islam giáo, Jamaat-e-Islami, Hizb-ut-Tahrir, phong trào cách mạng Iran, Islam Hadhari, Salafi, Taliban, Hamas, AKP, Mili Gorus, Wahhabi, tổ chức Nhà nước Islam giáo (IS),... Những trào lưu này (ngoài xu hướng ôn hòa, thế tục) đã và đang tạo nên những dư chấn cho thế giới Islam giáo và nhân loại khi liên tiếp gây ra những xung đột, bất ổn bằng những biện pháp cực đoan, khủng bố.

Tóm lại, hiện nay, các trào lưu chính thống hoặc cực đoan Islam giáo hàm chứa bên trong bản thân nó nhiều chiến lược và chiến thuật không

giống nhau. Nhưng tất cả đều có chung đặc điểm: hoặc bảo thủ về lý thuyết, hoặc cực đoan về phương pháp. Trong bối cảnh toàn cầu hóa, những xu hướng này càng có cơ hội để gia tăng sự ảnh hưởng của chúng và gây nên sự bất ổn cho phần còn lại của thế giới./

CHÚ THÍCH:

- 1 Fiqh: là bốn yếu tố để giải thích giáo luật của Islam giáo, đó là: Qur'an, Sunnah, sự đồng thuận giữa các học giả và cuối cùng là suy diễn cá nhân (ijtihad).
- 2 Peter R. Demant (2006): *Islam and Islamism: The Dilemma of the Muslim World*, British Library of Congress Cataloging-in-Publication Data: 180.
- 3 <http://yaleglobal.edu/content/globalization-challenge-islam>.
- 4 Muhammad Ibn Abd-al-Wahhab (1996) "*Kitab al-Tawhid*" (*The Book of the Unity of God*), Dar-us-Salam Publications, Riyadh, Saudi Arabia, <http://www.missionislam.com/knowledge/books/tawheed.pdf>.
- 5 Muhammad Ibn Abd-al-Wahhab (1996) "*Kitab al-Tawhid*" (*The Book of the Unity of God*), Dar-us-Salam Publications, Riyadh, Saudi Arabia, <http://www.missionislam.com/knowledge/books/tawheed.pdf>: 12 - 13.
- 6 Sđd: 16 - 23.
- 7 B. Lewis (2003), *The crisis of Islam: Holy War and Unholy Terror*, The Modern Library New York: 120 - 136.
- 8 <http://www.afghanwiki.com/en/index-php?title...Materialists>.
- 9 <http://www.afghanwiki.com/en/index-php?title...Materialists>
- 10 <http://www.wikipedia.org/wiki/Jama/al-Din-al-Afghani>.
- 11 Kalam: là một hình thức diễn giải (thuyết trình) bằng phương pháp biện chứng trong triết học Islam nhằm chứng minh chân lý sự tồn tại của thượng đế.
- 12 K. A. E. Fadl (2012), *Vụ trộm vĩ đại, Cuộc giằng co với tư tưởng quá khích*, Nxb. Tôn giáo, Hà Nội: 63.
- 13 <http://en.wikipedia.org/wiki/Islamism>.
- 14 <http://www.Islamophile.org/spip/Epitre-aux-Jeunes-par-Hassan-Al.html>.
- 15 *Caliphate* tiếng Arab có nghĩa là "người kế thừa nhà tiên tri".
- 16 S. A. A. Maududi (1939), *Jihad in Islam*, Produced by The Holy Koran Publishing House P.O.Box 7492, Beirut, LEBANON: 7 - 9.
- 17 S. A. A. Maududi (1939), *Jihad in Islam*, Produced by The Holy Koran Publishing House P.O.Box 7492, Beirut, LEBANON: 12.
- 18 <http://Islamism-wikipedia-the-free-encyclopedia>.
- 19 K. A. E. Fadl (2012), *Vụ trộm vĩ đại, Cuộc giằng co với tư tưởng quá khích*, Nxb. Tôn giáo, Hà Nội: 68.
- 20 S. Qutb (1964), *Milestones*, Published by Dar Al-ilm Syria: 11, 19.
- 21 S. Qutb (1964), *Milestones*, Published by Dar Al-ilm Syria: 9.
- 22 S. Qutb (1964), *Milestones*, Published by Dar Al-ilm Syria: 89.
- 23 S. Qutb (1964), *Milestones*, Published by Dar Al-ilm Syria: 89-91.
- 24 S. Qutb (1964), *Milestones*, Published by Dar Al-ilm Syria: 62.
- 25 S. Qutb (1964), *Milestones*, Published by Dar Al-ilm Syria: 72.
- 26 http://en.wikipedia.org/wiki/Ma'alim_fi_al_Tariq.
- 27 http://en.wikipedia.org/wiki/Ma'alim_fi_al_Tariq.
- 28 http://en.wikipedia.org/wiki/Ma'alim_fi_al_Tariq.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Peter R. Demant (2006): *Islam and Islamism: The Dilemma of the Muslim World*, British Library of Congress Cataloging-in-Publication Data.
2. B. Lewis (2003), *The crisis of Islam: Holy War and Unholy Terror*, The Mordern Library New York.
3. Jamal Al-Din al-Afghani (1886), *Refutation of the Materialists*, <http://www.afghanwiki.com/en/index-php?title... Materialists>.
4. <http://www.wikipedia.org/wiki/Jama/al-Din-al-Afghani>.
5. K. A. E. Fadl (2012), *Vụ trộm vĩ đại, Cuộc giằng co với tư tưởng quá khích*, Nxb. Tôn giáo, Hà Nội.
6. <http://en.wikipedia.org/wiki/Islamism>.
7. <http://www.Islamophile.org/spip/Epitre-aux-Jeunes-par-Hassan-Al.html>.
8. S. A. A. Maududi (1939), *Jihad in Islam*, Produced by The Holy Koran Publishing House P.O. Box 7492, Beirut, LEBANON.
9. <http://Islamism - wikipedia, the free encyclopedia>
10. S. Qutb (1964), *Milestones*, Published by Dar Al-ilm Syria.
11. Muhammad Ibn Abd-al-Wahhab (1996) “*Kitab al-Tawhid*” (*The Book of the Unity of God*), Dar-us-Salam Publications, Riyadh, Saudi Arabia, <http://www.missionislam.com/knowledge/books/tawheed.pdf>.
12. http://en.wikipedia.org/wiki/Ma'alim_fi_al_Tariq.
13. Lương Thị Thu Hường (2014), “Nguyên nhân sự xuất hiện Islamism hiện nay”, *Nghiên cứu Tôn giáo*, số 3.

Abstract**AN OVERVIEW ON THE MAIN THOUGHT AND MOVEMENTS OF SOME ISLAMIC TENDENCIES**

Many current documents have considered Islam as a “hot spot” in research. The origin and the dissemination of the “heat” of Islam has clearly manifested when it has participated in the social and political life of countries and the world, in particular, the current events related to Islam in the Middle-East. Therefore, the research on Islam and Islamism has spent much effort of the Western policy makers, managers, politicians than Muslims. This article generalizes the reputed thinkers of some Islamic movements in order to explain the emergence of tendencies in the name of Islam at present.

Keywords: IS, Islam, movement, orthodox, politics, radical.